

Pomorze Szwedzkie (1637–1815)

W czasie swego panowania Gustaw II Adolf (1594–1632) kontynuował działania króla Karola IX Sudermańskiego mające uczynić Morze Bałtyckie wewnętrznym akwenem monarchii Wazów (*Dominium maris Baltici*), czyli zdobyć rolę mocarstwa nadbałtyckiego. W tym celu Gustaw Adolf podjął walkę z Danią (1611–1613), Rzeczpospolitą Obojga Narodów (1621–1629), a także włączył się w 1630 roku do wojny trzydziestoletniej w Niemczech.

Do tego ostatniego działania przygotowania władca Szwecji czynił już od połowy lat dwudziestych XVII wieku obserwując wydarzenia w wojnie w Rzeszy (okres duński). W momencie zajęcia księstwa pomorskiego przez wojska cesarskie w listopadzie 1627 roku podjął aktywne działania, zaangażował się w obronę Stralsundu przed wojskami Wallensteina. 25 czerwca 1628 roku zawarł z tym miastem układ sojuszniczy i skierował do niego szwedzki garnizon. Stralsund stał się przyczółkiem dla dalszej ekspansji szwedzkiej na Pomorzu i w Rzeszy.

Po zawarciu rozejmu w Starym Targu w 1629 roku z Polską i uzyskując m.in. Inflanty oraz dochody z cel gdańskich Szwecja podjęła w 1630 roku ofensywne działania na Pomorzu. W kwietniu zajęła Rugię, a 6 lipca król Gustaw II Adolf osobiście wylądował na wyspie Uznam i 10 lipca był już w Szczecinie. Wymusił na Bogusławie XIV zawarcie układu „obronnego”. Odtąd księstwo pomorskie stało się bazą wypadową Szwedów w wojnie trzydziestoletniej na terenie Rzeszy, a król stał się protektorem stanów protestanckich w walce z cesarzem i partią katolicką.

Opieka szwedzka miała kosztować Pomorze kwotę 200 000 talarów, płaconych na utrzymanie armii „Lwa Północy” oraz udział w budowie nowoczesnych fortyfikacji bastionowych w miastach, m.in. w Szczecinie, Dąbiu, Anklam, Stargardzie, Greifswaldzie czy Kołobrzegu. Kreując się na obrońcę konfesji ewangelickiej, król szwedzki zyskał sympatię dużej części społeczeństwa pomorskiego, m.in. miast portowych, a także wielu rodów szlacheckich.

W bitwie pod Lützen w 1632 roku zginął Gustaw Adolf i Szwedzi musieli przejść do działań defensywnych. Mimo to do końca wojny, dzięki zręcznej polityce kanclerza Axela Oxenstierny, regenta królowej Krystyny, oraz ciągle znacznej sile militarnej Szwecja utrzymała kontrolę nad Pomorzem.

Protektorat szwedzki nad Księstwem Pomorskim nastąpił w okresie pogorszenia się stanu zdrowia Bogusława XIV, który nie miał następcy tronu. Umowy o dziedziczeniu zawarte

z elektorami Brandenburgii przewidywały, że w razie wymarcia dynastii Gryfitów Hohenzollernowie mieli objąć władzę na Pomorzu. Szwedzi początkowo nie kwestionowali brandenburskich praw do Pomorza, ale jednocześnie przygotowywali się politycznie i militarnie do zatrzymania kraju w swych rękach na wypadek śmierci ostatniego Gryfity. Otwarcie ogłosili to na zebraniu stanów Rzeszy we Frankfurcie nad Menem w 1634 roku. Bogusław XIV zmarł 10 marca 1637 roku. Zgodnie z układem z 1529 roku elektor brandenburski powinien przejąć władzę w księstwie, ale Szwedzi odmówili respektowania postanowień układu, gdyż sami chcieli zatrzymać Pomorze. W tym celu podjęli starania mające zjednać stany pomorskie. Początkowo pozwolili na działanie pomorskiego rządu tymczasowego, ale po jego samorozwiązaniu w marcu 1638 roku przejęli pełnię suwerennej władzy cywilnej i wojskowej nad krajem. Podczas rozmów pokojowych toczonych od początku lat czterdziestych XVII wieku w Hamburgu, a potem w Osnabrück i Münster, Szwedzi podtrzymywali swoje stanowisko co do zatrzymania władztwa Gryfitów.

Pokój westfalski z 24 października 1648 roku zdecydował o podziale Pomorza na dwie części – szwedzką, tj. Pomorze Przednie od rzeki Recknitz po ujście Odry, wraz ze Szczecinem, wyspami Wolin i Uznam, a także Rugią, oraz brandenburską, tzn. Pomorze Tylne, od Stargardu na wschód, aż do granicy z ziemią łęborsko-bytowską. Szwedzi zwlekali z wydaniem wschodniej części Księstwa Pomorskiego, przeciągając rozmowy na temat wytyczenia granicy. Ustąpili dopiero pod naciskiem cesarza Ferdynanda III. Wytyczenie granicy władztw pomorskich Szwecji i Brandenburgii nastąpiło 4 maja 1653 roku w szczecińskim recesie granicznym. Przebiegała ona wzdłuż prawego brzegu rzeki Dziwny, następnie Zalewu Szczecińskiego oraz dolnej Odry. We władaniu szwedzkim na „wschodnim brzegu Odry” pozostał Kamień Pomorski, Goleniów, Dąbie, Gryfino, a także władztwo swobnickie. Odtąd, aż do początku XVIII wieku, Pomorze Szwedzkie rozciągało się od wyspy Rugii i rzeki Recknitz na zachodzie po dolną Odrę z zalewem szczecińskim i ujściem do Bałtyku, z wyspami Uznam i Wolin oraz pasem ziemi po wschodniej stronie tych akwenów. Po pokoju Saint-Germain z 1679 roku Szwedzki utracili na „prawym brzegu Odry” władztwo swobnickie, Gryfino i Kamień Pomorski.

Mapa rękopiśmienna Pomorza Szwedzkiego z kroniki Peter'a Rudolphi, Des durch Krieg und Sieg umb. Sich greiffenden endlich durch Noth und Tod ergriffen Pommerischen Greifens. Kołobrzeg 1693, rkp, AP Szczecin, ZL, sygn 45b.

Poważne zmiany w panowaniu szwedzkim na Pomorzu nastąpiły po III wojnie północnej (1700–1720/21). Po klęsce Karola XII pod Połtawą w 1709 roku Szwedzi stali się w tym konflikcie stroną defensywną. W efekcie tego działania wojenne przeniosły się na teren szwedzkich posiadłości na wschodnim i południowym Bałtyku, m.in. w Rzeszy. W 1711 roku wojska rosyjskie, saskie, a także duńskie weszły na Pomorze Szwedzkie, a król Prus Fryderyk Wilhelm I podstępem – początkowo jako neutralny monarcha – zajął Szczecin w 1713 roku, by następnie włączyć się aktywnie do wojny i zająć znaczącą część władztwa szwedzkiego. W styczniu 1720 roku nowa władczyni Szwecji Ulryka Eleonora (siostra zmarłego Karola XII) zawarła z Prusami pokój i odstąpiła królowi Fryderykowi Wilhelmowi I okupowaną przez niego znaczącą część (południowo-wschodnią) Pomorza Szwedzkiego między dolną Odrą a Pianą (Peene) ze Szczecinem, Dąbiem, Goleniowem, Demmiem, Anklam, Pasewalkiem, Ueckermünde, wyspami Wolin i Uznam za sumę 2 milionów talarów.

W nowym, ograniczonym powierzchnią kształcie Pomorze Szwedzkie obejmujące obszar między rzekami Recknitz i Piana z wyspą Rugia oraz głównymi ośrodkami miejskimi w Stralsundzie, Greifswaldzie, Barth i Wolgast jako władztwo monarchów ze Sztokholmu istniało do 1815 roku, do końca czasów napoleońskich.

Rękopiśmienny plan Stralsundu z jego oblężenia w 1678 roku przez Fryderyka Wilhelma elektora brandenburskiego Plan miasta Stralsundu w otoczeniu murów, fortyfikacji z siecią ulic, konturami ważniejszych budowli. Literami i cyframi oznaczono wybrane budynki, elementy fortyfikacji i w ramce pod tytułem umieszczono objaśnienie: Grundriss der Stadt Stralsund Ao 1678 von 15. Oktober mit accord übergenomen mit Allen Annotationibus. Papier, rękopis, wbw., wymiary: 554,4x38,6 cm. AP Szczecin, Zbiór kartograficzny, sygn. 100.

W XVII wieku Pomorze Przednie stanowiło bazę do ekspansji politycznej i wojskowej na południowym brzegu Bałtyku. Z Pomorza wyszły w 1655 roku wojska szwedzkie w kierunku Wielkopolski rozpoczynając wojnę z Polską (Potop Szwedzki 1655-1660). W 1700 roku ze Szczecina wyruszyła armia generała Klinkenströma do Polski (Wojna Północna 1700-1721), a w latach 1708-1711 w Szczecinie mieszkała Katarzyna Leszczyńska, żona króla Stanisława Leszczyńskiego. Po upadku mocarstwowej pozycji Szwecji Pomorze Przednie

stanowiło jedną z prowincji peryferyjnych monarchii, ważny pomost w wymianie gospodarczej, ale też kulturowej między skandynawskim krajem a Europą.

Podstawą prawną rządów Szwecji na Pomorzu był artykuł X traktatu westfalskiego z Osnabrück (*Instrumentum Pacis Osnabrugense*). Na jego podstawie królowa Krystyna i jej następcy posiadali kraj na wieczność (*in perpetuum*), nie stanowili więc, jak inni władcy w Rzeszy, lenników dziedzicznych cesarza, lecz władców alodialnych. Z racji posiadania władztwa pomorskiego monarcha Szwecji był stanem Rzeszy, posiadał prawo głosu w Reichstagu w kurii książąt, a także posiadał nieograniczony przywilej zakazu apelacji do sądów cesarskich przez jego poddanych niemieckich (*privilegium de non appellando illimitatum*), a także prawo wyboru instancji dla sporów, w których miałyby stanowić stronę (*privilegium electionis fori*). Traktat gwarantował również stanom pomorskim zachowanie religii ewangelickiej w konfesji augsburskiej (luterkańskiej).

Zgodnie z ustaleniami traktatu we władztwie szwedzkim na Pomorzu, podobnie jak w innych niemieckich posiadłościach, miał zostać zachowany ustrój stanowy. Te ostatnie miały prawo bronić swej pozycji wobec korony szwedzkiej na forum cesarskim. Przywilej ten dość skutecznie powstrzymywał monarchów szwedzkich przed wprowadzeniem rządów absolutystycznych na pomorskiej ziemi, choć nie ograniczał skuteczności działań silnych monarchów (Karol XII).

Król szwedzki wobec poddanych pomorskich wypełniał rolę księcia, kraj zachował – jak wspomniano wyżej – ustrój stanowy z czasów Gryfitów, z dominującą rolą szlachty przy udziale miast oraz pełnym podporządkowaniem ekonomicznym, społecznym i prawnym ludności wiejskiej władzy pierwszego ze wspomnianych stanów.

Króla w kraju reprezentował namiestnik – generalny gubernator (*Statthalter – General Gouverneur*). Jednym z najbardziej znanych był Karl Gustav Wrangel (1613–1676), szwedzki feldmarszałek i admirał, dowódca wojsk szwedzkich m.in. w trakcie Potopu (1655–1660), ale także posiadacz rozległych dóbr na Pomorzu. Do jego kompetencji należała najwyższa władza wojskowa i administracyjna w prowincji. W zakresie tej ostatniej formalnie stał on na czele instytucji uformowanych już w latach 40-tych XVII wieku, a wyrosłych z ustroju administracyjnego czasów książęcych. Organizacja administracji i ustrój kraju uregulowano w uchwalonej na sejmie w Wolgast „konstytucji” (*Regierungsform*) w 1663 roku. Stanowiła ona kompromis między absolutystycznymi i mocarstwowymi aspiracjami Szwecji a stanowym ustrojem Pomorza.

Portret namiestnika Pomorza Szwedzkiego Karl'a Gustav'a von Wrangel z kroniki Peter'a Rudolphi, Des durch Krieg und Sieg umb. Sich greiffenden endlich durch Noth und Tod ergriffen Pommerischen Greifens. Kołobrzeg, 1793, rękopis, jbw. AP Szczecin, ZL, sygn 45b.

Wspomniany gubernator stał na czele Rejencji (Regierung), urzędu kolegiального, składającego się jeszcze z prezydenta rejencji, będącego również prezydentem Sądu Nadwornego w Greifswaldzie i posiadającego tytuł wicegubernatora, dalej kanclerza, dwóch radców oraz starosty zamkowego. Urząd był najwyższym urzędem administracji prowincjonalnej, do jego kompetencji należały zagadnienia administracji ogólnej i policyjnej, w tym władzy zwierzchniej monarchy, administracji prowincją, porządku publicznego, nadzoru sanitarnego, medycznego, przeciwpożarowego, budowlanego, obyczajowego, administracji domenami i regaliami, kontroli finansów państwa i kamery pomorskiej,

sądownictwa królewskiego i prywatnego, statystyki, spraw wojskowych, szkolnictwa, w tym nadzoru nad Uniwersytetem w Greifswaldzie, kościoła, samorządu miejskiego i stanowego, opieki społecznej, rozwoju gospodarczego, handlu, rzemiosła i przemysłu (manufaktur), a także rolnictwa, rybołówstwa, leśnictwa. Rejencja pełniła również rolę sądu administracyjnego rozstrzygając spory poddanych między sobą lub instytucjami prawnymi (np. magistratami, fundacjami). Strony miały prawo od wyroków rejencji apelować bezpośrednio do Trybunału Królewskiego w Wismarze (Königliches Tribunal in Wismar). Ponadto kolegium rejencji pełniło rolę zwierzchniego urzędu lennego wobec szlachty i miast posiadających dobra ziemskie i przywileje na prawie lennym. W tych czynnościach kolegium występowało pod nazwą Kancelarii Lennej (Lehnskanzlei).

Plan Szczecina i okolic ze Szwedzkiej Matrykuły Krajowej Pomorza Przedniego z 1692 r. Skala: ok. 1:7000. Wymiary 73 x 69 cm. Rękopis, papier, wbw. Rok opracowania: 1692. LAG, Rep. 6a Nr A I 1 Stettin

Siedzibą rejencji był zamek książęcy w Szczecinie aż do początków XVIII wieku, z wyjątkiem czasu oblężenia w latach 1659 i 1677–1678. Po rozpoczęciu wojny północnej w 1700 roku urząd został w 1712 roku ewakuowany do Stralsundu, gdzie zaprzestał działalności sześć lat później po zajęciu całego Pomorza Szwedzkiego przez wojska rosyjskie, saskie, duńskie, a także pruskie.

Po zawarciu pokoju w Sztokholmie w 1720 roku z Prusami Szwecja odzyskała fragment Pomorza Przedniego, na północ od rzeki Piany z wyspą Rugią. W 1721 roku odnowiona została rejencja oraz inne urzędy prowincjonalne, a stany pomorskie ponownie złożyły hołd lenny królowej Ulryce Eleonorze. Po utracie Szczecina, stolicą Pomorza Szwedzkiego był Stralsund. Tu miała siedzibę Rejencja aż do 1815 roku. Organizacja urzędu opierała się nadal na przepisach z roku 1663. Nie zmienił tego też zamach stanu przeprowadzony przez króla Gustawa Adolfa w czerwcu 1806 roku, gdyż wprowadzenie ustroju szwedzkiego w tej zamorskiej prowincji zostało powstrzymane przez okupację kraju przez wojska napoleońskiej Francji. Odzyskanie przez Szwecję władzy nad Pomorzem w 1810 roku stało się pretekstem dla stanów pomorskich do przywrócenia partykularnego ustroju w prowincji sprzed 1806 roku. W wyniku prac komisji organizacyjnej odtworzona została Rejencja, jako główny urząd administracji prowincjonalnej, działający pod kierunkiem generalnego gubernatora, choć częściowo ze zmodyfikowanym ustrojem i organizacją.

Kolejnym urzędnikiem na Pomorzu był Generalny Superintendent, który w imieniu króla zarządzał sprawami religijnymi, nie tylko Kościoła Ewangelickiego. Część swojej władzy wykonywał poprzez konsystorz, który pełnił rolę sądu duchownego dla wiernych oraz dla duchownych w sprawach świeckich. Do kompetencji generalnego superintendenta należały sprawy wiary, przestrzegania przez duchownych i wiernych ordynacji kościelnej i innych przepisów religijnych oraz urzędowych dotyczących kościoła ewangelickiego. Administrował on mieniem kościelnym, wizytował synody i parafie, egzaminował kandydatów na pastorów, brał udział w powoływaniu pastorów na parafie. Superintendent przewodził synodom prowincjonalnym kościoła, a także wprowadzał w życie zarządzenia królewskie w sprawach kościelnych i religijnych. Ponadto sprawował nadzór i kontrolę nad szkolnictwem w całej prowincji. Generalny Superintendent w Greifswaldzie pełnił jednocześnie funkcję prepozyta miejscowego synodu, a także posiadał tytuł plebana w Gützkow. W XVII wieku na Pomorzu na strukturę kościoła ewangelickiego składało się 17 synodów (Greifswald, Rugia, Barth, Wolgast, Grimmen, Loitz, Anklam, Treptow, Demmin, Ueckermunde, Pasewalk, Penckun, Szczecin, Gryfino, Goleniów, Kamień Pomorski, Stralsund), w skład których wchodziły poszczególne parafie. Po roku 1720 liczba synodów została ograniczona do sześciu

(Greifswald, Rugia, Barth, Wolgast, Grimmen, Loitz) oraz dwóch ministeriów miejskich (Greifswald, Stralsund). Synod na Rugii dzielił się na 4 prepozytury w Bergen, Gingst, Poseritz, Jasmund-Wittow.

Plan Greifswaldu i okolic ze Szwedzkiej Matrykuły Krajowej Pomorza Przedniego z 1694 r. Skala: ok. 1:700. Wymiary 83 x 90 cm. Rękopis, papier, wbw. Rok opracowania: 1694. LAG, Rep. 6a Nr A IV b 1 Greifswald.

Ponadto w Greifswaldzie działał Sąd Nadworny (Hofgericht), a w Bergen na Rugii Sąd Landwójtowski (Landvogteigericht) będące instancjami wyższymi, a dla szlachty sądami pierwszej instancji. Z kolei mieszczaństwo podlegało sądownictwu miejskiemu, a chłopom sądom patrymonialnym, sprawowanym przez szlachtę. Sądem najwyższym był wspomniany Trybunał Królewski w Wismarze.

Z kolei reprezentację stanowią wobec króla i jego urzędników stanowił sejm krajowy (Landtag), składających się z reprezentantów szlachty oraz miast. Szlachta początkowo

wybierała swych deputowanych w 10 dystryktach rycerskich, a po 1720 roku z 5 takich okręgów: Rugia, Barth, Greifswald, Liotz-Grimmen-Tribsees oraz Wolgast. Pośród miast decydujące zdanie na sejmie miały duże ośrodki, przede wszystkim Stralsund, do 1713 roku również Szczecin. Zgromadzenie stanowe silnie wpływało na działania monarchów szwedzkich na Pomorzu, blokując m.in. część działań o charakterze absolutystycznym, posiadało również własną administrację skarbową (Landkasten), która zbierała podatki gruntowe i inne daniny, a następnie rozdysponowywała na cele krajowe, skarb centralny szwedzki oraz cele ogólnoniemieckie (daniny na rzecz Sejmu Rzeszy).

Przejęte przez Szwecję Pomorze po śmierci Bogusława XIV w 1637 roku stanowiło dość mocno zniszczony demograficznie i ekonomicznie kraj, choć straty demograficzne sięgające 80% podawane przez dawnych kronikarzy i późniejszych historyków przyjąć należy za mocno wygórowane. Po podziale kraju w części szwedzkiej zamieszkiwało około 120-130 tys. mieszkańców, z czego ponad 80 tys. na wsi. Po utracie Szczecina i części nadodrzańskiej Pomorza prowincja szwedzka liczyła około 70 tys. mieszkańców. W 1764 roku ludność wyniosła około 83 tys., z czego 59 tys. żyło na terenach wiejskich. Z kolei w 1805 roku społeczność prowincji obejmowała już 118 tys. osób, z czego 79 tys. żyło na wsi. Spośród nich ponad połowa (46 tys.) stanowiła ludność pańszczyźniana (w 1764 roku było ich 22 tys.).

Wojna 30-letnia oraz podjęte działania zaradcze przez właścicieli ziemskich za i przy wsparciu władz zmieniły charakter krajobrazu wiejskiego na Pomorzu Szwedzkim. Władztwo Gryfitów już w XVI wieku znalazło się w kręgu refeudalizacji stosunków społecznych, dominacji szlachty przy ograniczaniu roli mieszczaństwa i pełnego podporządkowania ludności wiejskiej, a przede wszystkim rozwoju gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej. Symbolem tego w księstwach pomorskich była ordynacja chłopska (Bauerordnung) z 1616 roku. Na obszarach wiejskich właściciele ziemscy starając się odbudować dobra ziemskie, nie mając środków na płace dla robotników rolnych, odnawiali zagrody chłopskie, a obejmująca je ludność otrzymywała je w dzierżawę za pracę na ziemi pańskiej. Chłopi zobowiązani byli do odrabiania pańszczyzny sprzężajnej (z narzędziami) i pieszej. Często zobowiązania robocizny przewyższały liczbę dni w tygodniu. Szlachta wykonywała w imieniu własnym, a także króla, wobec ludność wiejskiej władzę policyjną i sądowniczą, skarbową i kościelną.

Zmiany w gospodarce rolnej nastąpiły na Pomorzu Szwedzkim w XVIII wieku. Szlachta, ale także dzierżawcy domen chcąc intensyfikować produkcję rolną zaczęli zwiększać areał ziemi folwarcznej likwidując gospodarstwa chłopskie. Wynikało to m.in. z poprawy popytu na produkty rolne, wyżu demograficznego na wsi, a tym samym przyrostu ludności mogącej pracować jako robotnicy rolni za niższą płacę. Ponadto nowe techniki w rolnictwie,

m.in. płodozmian czy nowe uprawy, np. ziemniaki i koniczyna spowodowały, iż właściciele ziemscy zaczęli zastępować pańszczyznę pracą najemną. Spowodowało to, iż wieś Pomorza Szwedzkiego w końcu XVIII wieku zamieszkiwana była przede wszystkim przez zagrodników, chałupników oraz ludność luźną, których głównym zajęciem była praca najemna na folwarku, a posiadane przez nich niewielkie gospodarstwa uzupełniały utrzymanie. Chłopi pełnorolni stanowili niewielką grupę ludności wiejskiej.

Miasta Pomorza Przedniego w ciągu całego panowania szwedzkiego zachowały ustrój z czasów książęcych, opierający się o rządy rad miejskich zdominowanych przez miejscowy patrycjat. Nowych członków rad powoływano przez kooptację spośród miejscowych elit. Administracja miejska sprawowała wobec mieszczan, a także poddanych w ich dobrach wiejskich władzę sądowniczą, policyjną, skarbową i kościelną (prawo patronatu nad miejscowymi świątyniami).

W krajobrazie prowincji dominowały dwa duże ośrodki – Stralsund i Szczecin, a także kilka średnich miast: Anklam, Greifswald, Wolgast czy Barth. Po 1720 roku, po utracie Szczecina i ujścia Odry na Pomorzu Szwedzkim głównym ośrodkiem administracyjnym i gospodarczym był Stralsund, następnie większe znaczenie gospodarcze posiadały Greifswald, Barth i Wolgast. Pozostałe kolejne 10 miast stanowiły dużo mniejsze, lokalne ośrodki rzemieślniczo-handlowe (Bergen, Damgarten, Franzburg, Garz na Rugii, Grimmen, Gützkow, Lassahn, Loitz, Richtenberg, Tribsees). Największe z miast, Stralsund w końcu XVIII wieku miał przeszło 10 tys. mieszkańców, z kolei Greifswald już tylko 5 tys. mieszkańców, a najmniejsze Richtenberg jedynie 561 i Franzburg 451 mieszkańców.

Postawą handlu morskiego miast Pomorza Szwedzkiego był eksport zboża, a także jego przetworów (mąka, sól). Wysyłano te produkty do Szwecji, Lubeki, Szlezwiku, a także Norwegii i Niderlandów. Z kolei do portów w Stralsundzie czy Greifswaldzie przywożono drewno, dziegieć, smołę, wapno, żelazo i inne metale, dalej ryby, tran, tłuszcze, a także towary kolonialne (wino, przyprawy, cukier trzcinowy).

Pomorze Przednie w czasach szwedzkich, pomimo kryzysu wywołanego skutkami wojen – trzydziestoletniej czy północnej (1700-1720), było miejscem rozwoju kultury i nauki. Głównym centrum tego był Uniwersytet w Greifswaldzie. W 1634 roku uczelnia ta otrzymała od ostatniego Gryfity, Bogusława XIV całą domenę w Eldenie (ok. 15 tys. ha) jako uposażenie. Dobra te pozwoliły na przetrwanie zakładu w trudnych chwilach. Również monarchowie szwedzcy wspierali uniwersytet dotacjami i fundacjami. W 1750 roku król Fryderyk ufundował nowy budynek główny uczelni w stylu północnego baroku z przepiękną aulą. Uczelnia kształciła rocznie od 50 do 100 studentów na wydziałach medycznym, teologicznym i

prawnym. Pośród nich w XVII i XVIII wieku aż 1500 stanowili studenci wywodzący się ze Szwecji. Studia w Greifswaldzie często stanowiły pierwszy z etapów studenckiej peregrynacji skandynawskiej młodzieży po europejskich uczelniach. Uniwersytet, mimo kryzysów utrzymywał wysoki poziom studiów, a także prowadzonych badań naukowych. Wśród tych ostatnich wybijała się astronomia, nauki przyrodnicze, medycyna, a także prawo państwowe i historia. W 1742 roku utworzono na uniwersytecie pierwsze na Pomorzu towarzystwo naukowe „Societas collectorum historiae et juris patrii”. Wybitnymi profesorami uczelni byli David Mevius, Augustin Balthasar, Georg Adolf Caroc, Christian Nettelbladt, Hermann Heinrich Engelbrecht, Johann Carl Dähnert, Thomas Gadebusch czy Johann Karl Schildener. Uniwersytet w Greifswaldzie, zwłaszcza w XVIII wieku, stanowił istotny pomost wymiany naukowej i kulturowej między krajami niemieckimi a Skandynawią, a część uczonych greifswaldzkich zdobywała stanowiska w centralnych urządach państwa szwedzkiego (Th. Gadebusch, J.K. Schildener).

Panowanie szwedzkie zakończyło się na Pomorzu w październiku 1815 rok przejęciem Pomorza Przedniego przez państwo pruskie. W trakcie wojen napoleońskich Szwecja opowiedziała się po stronie antyfrancuskiej. Z tego powodu w latach 1807-1810 oraz 1812-1813 kraj był okupowany przez armię francuską. W końcowych latach zmagania z Napoleonem doszło do układów (1814-1815) między Szwecją, Danią oraz Prusami. Karol XIII Jan Bernadotte, ówczesny regent, w latach 1818-1844 król Szwecji, odstąpił Pomorze Przednie Hohenzollernom w zamian otrzymując od Danii Norwegię oraz 4,6 mln talarów odszkodowania z Berlina.

Więcej:

Historia Pomorza, tom II, część III: *Pomorze Zachodnie (1648-1815)*, red. Gerard Labuda, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie 2003.

Pomorze Zachodnie poprzez wieki, red. J.M. Piskorski, Szczecin: Zamek Księżąt Pomorskich 1999.

Paweł Gut